

Folyóiratcikkek

116/68

001.815+002.54:389.64/73/

Osztályozás és indexelés a Szabványosított Referenzadatok Hivatalában. /Classification and indexing at the Office of Standard Reference Data./ = Information Retrieval and Library Automation, 3.k. 4.sz. 1967.szept. p.1-3.

Az amerikai National Bureau of Standards /Szabványügyi Hivatal/ Office of Standard Reference Data /Szabványosított Referenz Adatok Hivatala/-ban megtartott értekezleten a legnagyobb vitát kiváltó kérdés az osztályozás és az indexelés problémája volt. A jelenlegi, kezdeti állapotában az osztály csak kevéssé tudja az igényeket ellátni. Fejleszteni kell az osztályozást, de mivel a jelenleg világszerte használt rendszerek egyike sem felel meg a Hivatal különleges követelményeinek, új rendszert dolgoztak ki. A kiadványok osztályozása raktározásukat segíti elő, nem kell, hogy túl részletes legyen. Nyolc kategóriát használnak:

1. általános;
2. nukleáris sajátságok;
3. szilárd testek sajátságai;
4. atomszerkezeti és molekuláris sajátságok;
5. termodinamikai és transzport sajátságok;
6. kémiai kinetika;
7. kolloid és felületi sajátságok;
8. mechanikai sajátságok.

A további bontás a felhasználó igényeinek megfelelően történik; kiderült az is, hogy nem bontható automatikusan minden csoport ugyanazon a módon. Például a szerves és szervetlen vegyületekre történő szétválasztásnak a nukleáris sajátságok tekintetében semmi értelme.

Az indexelés feladata, hogy az indexkifejezés segítségével egy adott, jól definiált anyag valamely fizikai sajátságát számszerűen jellemző érték helye azonosítható legyen. A - bár nagyon időtrábló - indexelés különösen akkor hasznos, ha a kérdés egy adott anyag egy sor tulajdonságára, vagy ha adott jellemző értékkel rendelkező anyagokra vonatkozik.

Az indexelésre jellemző, hogy

az indexelőnek alapos szakmai ismeretekkel kell rendelkeznie;
a publikáció egyszeri átfutása nem elégséges;
az indexelési műveletnél egy le nem zárt kifejezés-készlet nagy segítséget jelentene.

A soron következő legelső feladat olyan módszer kifejlesztése, amelynek segítségével az adatgyűjtemény felhasználásával meg nem válaszolható kérdés azonnal kiszűrhető lenne.

/Schiff E./

117/68

001.89:62.001.6/5/

A tudomány és technika alkalmazása Ázsia fejlesztésében. /The application of science and technology to the development of Asia./ = UNESCO Chronicle, 14.k. 7-8.sz. 1968.jul.-aug. p.267-272.

A New Delhiben 1968 augusztus 9-20.között megtartott CASTASIA néven ismert konferencia célja az volt, hogy meghatározza a tudomány és technika alkalmazásának további feladatait Ázsia fejlesztésében.

A következőkben összefoglaljuk a főbb célkitűzéseket:

a természeti erőforrások rendszeres áttekintése és a nemzeti tudományos és műszaki potenciál folyamatos felmérése;

a kutatásra és fejlesztésre fordított nemzeti jövedelem meghatározása, a tervezéshez figyelembe véve az iparosított országok gyakorlatát;

magas szintű szervezet létrehozása a nemzeti tudománypolitika meghatározására, tervezésére és ellenőrzésére, és a politika koordinálására a fejlesztés és oktatás mindenre kiható tervezésével;

a tudományos és műszaki kutatás koordinálásához és ellenőrzéséhez szükséges központi hatóság létrehozása a különböző tudományágakban, mint pl. alaptudományok, alkalmazott tudományok, orvostudomány, mezőgazdaság stb.;

a "tudományos analfabétizmus" felszámolása, amely csak széleskörű ismeretterjesztéssel, a sajtó, a rádió és a televízió segítségével, a népszerű tudományos irodalom terjesztésével, klubok, vándorkiállítások szervezésével oldható meg;

a munkaerőgazdálkodás megreformálása, munkafeltételek, előmeneteli lehetőségek biztosítása és ezzel az egyetemet végzett szakemberek külföldi munkavállalásának elhárítása, nők bevonása minden foglalkozási ágba, ugyanígy technikusok és minden fajta oktatási szintű tanárok verbuválása.

Az alapfoku oktatástól a felsőfoku oktatásig egyaránt szükséges az oktatás megszervezése. Az oktatás új módszereit - programozott oktatás, audio-vizuális eszközök - vezetik be, hogy ezzel növeljék az érdeklődők számát és a tudományok gyors elsajátítását tegyék lehetővé. A tanárok, előadók továbbképzése is nagyon fontos megoldandó feladat.

A gyorsan fejlődő országokban először mérnökökre van a legnagyobb szükség, és csak később alakul ki igény tudósokra és kutatókra.

A fejlődő országok kutatóinak létszáma korlátozott, éppen ezért lényeges, hogy a legbefolyásosabb pozíciókba kerüljenek. Ezért az alapkutatásokat vezető intézeteket az egyetemek részlegeként vagy legalábbis azokkal szoros együttműködésben kell megszervezni. Ily módon ugyanaz a szakember lehet a fiatal kutatók és hallgatók vezetője, ugyanakkor a kutatások irányítója és még általános tanácsadó is a laboratóriumi munkában.

A kutatási politikának két szempontja van:

a tudományos kutatás fejlesztése önmagáért;

a gazdasági élet fejlesztésére irányuló kutatási eredmények elérése.

Bár a tudományos kutatások irányvonala általában előre meghatározott, a spontán kutatások gyakran vezetnek távlatban jelentős gazdasági és tudományos eredményekhez.

A tudományos kutatási terveket veszélyeztetik az előre nem látható események, mint pl. a kísérleti eredmények hibái, vagy egy hirtelen hangulati letörés a kutatásban. Ezért nem célszerű a kutatási programot túl szorosan összekapcsolni a nemzetgazdasági tervvel, de természetesen figyelembe kell venni a kutatási tevékenységre megállapított pénzügyi alapot. Nagyon ajánlatos egyes egyetemeken létrehozni alapkutatásokat végző központokat. Ilyeneket létesítenek Indiában is az UNESCO anyagi hozzájárulásával. Ezekben a kutatási témák: computer-elmélet és technika, szilárd anyagok fizikája, atomfizika, biokémia, mikrobiológia, molekuláris biológia.

A tagállamoknak speciális adottságaiknak megfelelő kutatási témákat kellene kidolgozni, amelyek pl. a trópusi gyógyászat, földműveléssel és meteorológiával, valamint hidrológiával, tengertudománnyal és talajtannal, ökológiával, szeizmológiával és vulkanológiával foglalkoznának.

/Hillier Z.-né/

118/68

002/63/438

Az országos információs rendszer alapelvei. /Założenia ogólnokrajowego systemu informacji./ - PIROG, W. = Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji, 13.k. 2.sz. 1968. p.1-5.

1960 májusában jelent meg a Lengyel Népköztársaság Minisztertanácsának 169.sz. rendelete a tudományos-műszaki és gazdasági tájékoztatásról. Azóta intézményhálózat és dokumentumgyűjtemények jöttek létre, kialakultak az információk feltárásának módszerei, szétszűrésének formái, eredmények születtek a kéderképzésben, a felhasználók igényeinek felkeltésében és hatékonyabb kielégítésében. Nyilvánvalóvá váltak a rendelet hiányosságai is /az akadémiai és felsőoktatási információ külön rendszerbe szerveződött, nem történt intézkedés az egészségügyi, kulturális és művészeti információkról, tematikailag felaprózódott az iparági /szakmai/ információs intézmények tevékeny-

sége, nem lett kellő mértékben biztosítva az információk szintek közötti és "lentől felfelé" áramlása, a dotációk ésszerű felhasználása, a szolgáltatások színvonala/.

1963-ban megkezdték egy új rendezés előkészítését. Az elképzelések, tanácskozások, viták, a hazai és külföldi tapasztalatok figyelembevételével, a népgazdasági irányítás változása nyomán alakultak az alábbi alapelvekké:

1. Az információt a tudomány, technika és gazdaság tényleges összetevőjének, fejlődési előfeltételének kell elismerni. Gondoskodni kell arról, hogy az információs tevékenység - az országos rendszer keretein belül - a tudományos és népgazdasági munkahelyek különbözőképpen alakuló szükségleteinek és feltételeinek megfelelően fejlődjen tovább, hogy az állami élet minden információt igénylő területére kiterjedjen.

2. Elengedhetetlen az információk általános és mindenoldalú áramlásának fokozása és olyan szervezeti lehetőségek kidolgozása, hogy a felhasználók a szükséges információkhoz hozzájussanak. Tehát bizonyos mértékig egységesíteni kell a feltárás formáit, egységes osztályozási rendszert kell alkalmazni, a tájékoztatási munkahelyeket egységes szervezeti struktúra szerint kell átszervezni, s meg kell határozni feladatköreiket és funkcióikat az országos rendszeren belül. Ez lehetővé teszi a racionális feladatmegosztást és együttműködést.

3. Az országos rendszer legyen optimálisan hatékony: maximális társadalmi hasznot kell biztosítani, a rendelkezésre bocsátott eszközöket a legcélszerűbben kell felhasználnia. Követelmény a rendszeren belüli tervszerűség és az országos szintű koordinálás.

4. A rendszer elfogadott koncepciója megteremtí a gépesítés és automatizálás előfeltételeit. Fel kell gyorsulnia az információk áramlásának. Rendelkezésre kell állniuk a forrásoknak. Meg kell javítani az információk áramlását a tudományos kutatás és a termelés között. Fontos a saját eredményekről szóló információk megszervezése.

5. Az információs tevékenység által nyújtható valamennyi előny csak akkor realizálódhat, ha minden információs hely rendelkezik a kezdeményezés kibontakoztatásához és a folyamatos működéshez szükséges eszközökkel. Az eszközök biztosításának koordinálásával kell párhuzamosan járnia /az átfedések kiszűrése/.

6. Az információs rendszer folyamatos tökéletesítése érdekében fejleszteni kell a kutatómunkát.

7. A tevékenység eredményességének fő meghatározója az ember. Növelni kell a tájékoztatási szakemberek ismereteit /képzés, továbbképzés/ és társadalmi megbecsülését.

8. Meg kell oldani a felhasználók képzését. A feladat kettős: az információk felhasználóinak oktatását be kell illeszteni a felsőoktatási intézmények és szakközépiskolák tantervébe, illetve propa-

gálni kell az információs szolgáltatásokat. Az utóbbi feladatot a műszaki egyesületeknek kell magukra vállalniok.

As alapelvek szellemében a következő irányokban várhatók változások:

1. Az országos rendszer - a szakterületre és a szervezeti hovatartozásra való tekintet nélkül - valamennyi tájékoztatási munkahelyet felölel. Az információs tevékenységet a felhasználásban közvetlenül érdekelt tudományos és népgazdasági munkahelyeknek kell megszervezniök, figyelembe véve az országos rendszer irányelveit. Tehát az anyaintézmény érdekeit és az országos érdekeket egyeztetni kell. Est a tervezett szervezeti formák rugalmassága lehetővé teszi.

2. Ahol arra szükség van, mindenütt tájékoztatási munkahelyet kell létrehozni. Az új technika bevezetése, az átfedések megszüntetése szükségessé teszi az iparági és szakmai tájékoztatási intézmények tevékenységének és egyes szolgáltatásainak /pl. kiadói tevékenység/ centralizálását.

3. A jelenlegi szervezeti hierarchia /üzemi - iparági /szakmai/ - tárcaintézmény - CIINTE /Centralny Instytut Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej - Központi Tudományos, Műszaki és Gazdasági Tájékoztató Intézet/ as alábbiak szerint változik:

üzemi intézmény az anyaintézmény szükségleteinek kielégítésére;

iparági, szakmai, központi intézmény országos szükségletek kielégítésére;

tárca- és tröszt-intézmény az anyaintézmény szükségleteinek kielégítésére és a hatáskörükbe tartozó intézmények szakfelügyeletére;

vajdasági intézmény a területen élő felhasználók igényeinek kielégítésére.

A jelenlegi szervezethez képest újdonság a tröszt-intézmény, amely a tröszt apparátusának igényeit elégíti ki, és a tröszt hatáskörébe tartozó többi intézmény és munkahely felett gyakorol szakfelügyeletet, továbbá a központi intézmény, amely munkáját vagy országos jellegű gyűjteményekre /pl. szabadalmakra/ támaszkodva végzi, vagy nagyon széles szakterületen /pl. építőipar, mezőgazdaság, orvostudományok/ fejt ki tevékenységet.

Az iparági és szakmai intézménynek nem lesz szakfelügyeleti jogköre, de - szervezeti hovatartozásuktól függetlenül - az ország valamennyi érdekelt személyének és jogi személyének rendelkezésére kell állnia. Az üzemi munkahelyek feladatává válik az anyaintézmény számára szükséges információk előállítás /eddig csak az iparági és szakmai intézmények szolgáltatásából alakítottak ki bázist/. A könyvtári tevékenység minden tájékoztatási intézmény- és munkahely-típus feladatkörébe beleértendő.

A CIINTE vezető szerepet tölt be a rendszerben /országos információs központ, a tematikai munkamegosztást, a munkamódszereket, a

kiadói tevékenységet, a nemzetközi együttműködést, a káderképzést, a párt- és állami vezetés tájékoztatására szolgáló anyagok készítését illetően országosan koordinál, ellátja a Központi Műszaki Könyvtár funkciót/.

Az új jogszabály szövegezése a fenti alapelveknek megfelelően folyik, s 1968-ban megjelenésére is számítani lehet. Az információk tevékenység szóban forgó rendezése a jelen lehetőségein alapszik, de egyben utat nyit a jövő fejlődés számára /komplex gépesítés és automatizálás, nemzetközi - elsősorban a KGST országok közötti - munkamegosztás/.

/Putala T./

119/68

002.6:559.2

Adatgyűjtés - az információ új világ-trendje? /Shromazh'ování dat - nový světový trend v informacích? - TOMAN, J. = Metodika a technika informací, 9.k. 11.sz. 1967. p.24-28.

Külföldön ujabban sokat beszélnek a data banks, data centers, data compiling activities, Datenzentren térhódításáról. Mi húzódik meg emögött? A tudomány és a technika fejlődését, az alkotó tudósok és műszakiak munkamegtakarítását elősegítő legfontosabb tevékenységek egyike: megbízható adatok gyűjtése a tömegében egyre kevésbé áttekinthető szakirodalomból, illetve ezeknek az adatoknak kritikai vizsgálata és verifikálása.

Elsőként 1883-ban 281 lapon jelent meg a LANDOLT-BÖRNSTEIN-féle kritikai táblázatok első kiadása. A negyedik kiadás /1912/ terjedelme 1330, a hatodiké /1950-1959/ 8992 lapra növekedett. Az adatok mennyiségének óriási mértékű szaporodása miatt a további kiadások már tematikus bontásban fognak megjelenni.

A Union of Pure and Applied Chemistry /Elméleti és Alkalmazott Kémiai Szövetség/ 1919-ben határozta el a fizikai, vegyszeti és technológiai numerikus adatok kritikai táblázatainak közzétételét. Ez a határozat - az USA gondozásában, 18 ország 408 tudósának együttműködésével - Critical tables of numerical data of physics, chemistry and technology /1-7.köt. 1926-1930. kb. 3500 lap, index: 1933 lap/ címen realizálódott.

Ma már - állapítja meg a National Research Council /Országos Kutatási Tanács/ egy bizottsága - hasonló igényű vállalkozáshoz 50 millió dollár kellene, a terjedelem pedig 100-200-szor lenne nagyobb. Ezért jelenleg a részvállalkozások hódítanak. Ezek koordinálására a National Research Council mellett létrehozták az Office of Critical Tables /Kritikai Táblázatok Irodája/ elnevezésű szervezet, s kidolgozták a National Standard Reference Programot /Országos Szabványos Referenz Program/, amelynek kooperációban kellene megvalósulnia. Hasonló koordinációs munkák folynak Angliában is.

A nemzetközi méretű együttműködés gondolatát az ICSU /International Council of Scientific Unions = Tudományos Szövetségek Nem-

zetközi Tanácsa/ élesztgeti, amely - az USA, a Szovjetunió, Anglia, a Német Szövetségi Köztársaság, Franciaország, Japán, valamint a nemzetközi tudományos és műszaki egyesületek részvételével - megalakította a CODATA-t /Committee on Data for Science and Technology = Tudományos és Műszaki Adat Bizottság/, amelynek feladata az adatgyűjtési munkákról, azok finanszírozásáról, a tudomány és technika adatszükségleteiről való áttekintés szerzése, valamint a folyó munkák egységesítésének elősegítése.

Az adatgyűjtés és közlés olyan információ, amely szükségtelemmé teszi, vagy legalábbis nagyon háttérbe szorítja az eredeti szakirodalmat. Ezzel szemben Csehszlovákiában a jelenlegi információ alig nevezhető másnak, mint forrásdokumentációnak. A kivétel kevés. Ilyenként kell megemlíteni az Ústav teoretických základů chemické technologie CSAV /Csehszlovák Tudományos Akadémia Kémiai Technológia Elméleti Alapjai Intézete/-t, ahol 10 évi munkával - az irodalmi hivatkozásokon visszafelé haladva - feltárták, majd kiadták a szerves szilícium vegyületek valamennyi adatát egészen 1850-ig, e vegyületek első szakirodalmi szerepléséig. Ez a mű az intézet kiadványcseréjének legfőbb eszköze.

/Futala T./

120/68

002.66 Cheminfocent: 54

A Pittsburgh-i Egyetem kémiai tájékoztató központjának szolgáltatásai az egyéni felhasználók részére a visszacsatolás módszerével.
/Chemical Info Center set up at University of Pittsburgh to serve individual users and improve system by means of feedback./ = Scientific Information Notes, 10.k. 2.sz. 1968.ápr.-máj. p.5.

A National Science Foundation /Nemzeti Tudományos Alapítvány/ 120 000 dolláros juttatásával a University of Pittsburgh /Pittsburgh-i Egyetem, USA/ keretében Chemical Information Center Experimental Station /Kémiai Tájékoztatói Központ Kísérleti Állomása/ létesült. Rendeltetése, hogy kémiai tájékoztatást nyújtson az egyetem hallgatóinak, tudományos kutatóknak és kisebb iparvállalatoknak. A Központ jellemző sajátosságaként kettő említhető: a tájékoztatás gépesítése és a visszacsatolás alkalmazása. Az utóbbi azt jelenti, hogy a felhasználók minden információszolgáltatást követően a kapott tájékoztatás értékről, használhatóságáról, kifogásokról, kívánságokról a Központnak visszajelentést küldenek. E visszacsatolás nyomán a Központ folyamatosan javítja, fejleszti szolgáltatásait. A Központ ugyanis többféle új típusú kémiai tájékoztatást akar bevezetni.

A Központ gépi üzeméhez az Egyetem számítóközpontjának elektronikus adatfeldolgozó berendezését veszik igénybe. Információforrásként a Chemical Abstracts mágnesszalagjait használják, de igénybe fogják venni a máshonnan beszerezhető gépi információforrásokat is. Un. közvetlen hozzáférést /direct access/ tájékoztatást is bevezetnek, egyelőre kísérleti jelleggel. Ez azt jelenti, hogy megfelelő input-output készülékek segítségével a tájékoztatást igénylők maguk közvetlenül léphetnek kapcsolatba a computerrel, s kérhetnek, kaphatnak attól információt.

Az Egyesült Államokban ez az első olyan kémiai tájékoztatási intézmény, amely egy gépesített központból egyetemi hallgatók, kisebb iparvállalatok és magánszemélyek /kutatók/ ellátását célozza. Angliában a University of Nottingham /Nottingham-i Egyetem/ mellett a Chemical Society of London /Londoni Kémiai Társaság/ és a British Office of Scientific and Technical Information /Brit Tudományos és Műszaki Tájékoztatási Hivatal/ anyagi támogatásával már létesült egy gépesített kémiai tájékoztatási központ, mely szintén a Chemical Abstracts mágnesszalagjait használja információforrásként. Egyes nagy iparvállalatok és kormányzati szervek, intézmények már korábban is használták a Chemical Abstracts mágnesszalagjait. /Gross G./

121/68

02:061.25/438/

A Lengyel Könyvtárosok Egyesületének szerepe a lengyel könyvtárügy fejlődésében. /Rola Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w rozwoju bibliotekarstwa polskiego./ - BAUMGART, J. - Bibliotekarz, 35.k. 3.sz. 1968. p.76-81.

A Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich /Lengyel Könyvtárosok Egyesülete/ 50 évvel ezelőtt alakult a lengyel "könyvtárak és könyvtárosok érdekeinek védelmére és képviselésére". Az Egyesület - kivéve a német megszállás éveit, amikor is kivette a részét a könyvtárak illegális mentésének és működésének sajátos feladataiból /a könyvtári állományok elrejtése, az illegális nyomtatványok gyűjtése, az illegális oktatómunka irodalommal való segítése stb./ - fennállásának egész ideje alatt korszerű könyvtárpolitikai elképzelések megvalósítására törekedett.

Igy már a két világháború között küzdött a könyvtári törvényért. E törekvései csak 1946-ban a könyvtári dekrétum, majd 1968-ban a könyvtári törvény létrejöttével váltak valóra.

Az Egyesület mindig nagy fontosságot tulajdonított a bibliográfiai és az információ munkának: 2. kongresszusán, 1929-ben javasolta, hogy az egyetemi könyvtárakban bibliográfiai tájékoztató részleteket alakítsanak ki, 4. kongresszusán, 1936-ban pedig e kérdés elméleti és gyakorlati problémáival foglalkozott. 1956-ban az Egyesület bibliográfiai konferenciát, 1958-ban szakkönyvtárosi és dokumentalista tanácskozást, 1965-ben könyvtári tájékoztatási tudományos ülészeket rendezett.

Az Egyesület kezdeményezésére jött létre a Biblioteka Narodowa /Nemzeti Könyvtár/. 1928-ban vezették be a kötelespéldány szolgáltatást, a nemzeti könyv- és folyóirattermék állami bibliográfiai nyilvántartását. Sokat tett a könyvtárosképzésért és továbbképzésért is /1930: állami könyvtáros-vizsgák rendszeresítése, 1945: könyvtáros tanszék létesítése a Łodzi Egyetemen, 1951: könyvtáros tanszék létesítése a Varsói Egyetemen/. A könyvtárosok társadalmi megbecsüléséért és dotálásának javításáért indított akcióit inkább csak a felszabadulás utáni időszakban koronázta siker. Szakkiadványi tevékenységéből főként a periodikák kiadása jelentős /Bibliotekarz 1933 óta,

Poradnik Bibliotekarza 1949 óta, valamint az Informator Bibliotekarza i Księgarza, Literatura Piękna, Z doświadczeń bibliotek szkolnych i pedagogicznych és a Przegląd Piśmiennictwa o Książce/.

As Egyesület 1928 óta tagja az IFLA-nak /International Federation of Library Association = Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetsége/. Igy 1936-ban és 1959-ben az IFLA Varsóban tartotta ülését.

As Egyesületnek jelenleg kb. 10 000 tagja van.

/Futala T./

122/68

02/438//094.5/

Lengyel könyvtári törvény. /Ustawa o bibliotekach./ - KOZIOŁ, Cs. - Bibliotekarz, 35.k. 6.sz. 1968. p.171-173.

Lengyelországban 1946-ban dekrétum jelent meg a könyvtárakról és a könyvtárfejlesztésről. Ez időközben elavult. A Szeja ezért 1968. április 9-én új könyvtári törvényt hozott /=Dziennik Ustaw PRL, 1968. évi április 17-i 12.sz. 63. tétel, valamint Bibliotekarz, 35.k. 6.sz. p.162-166./.

A törvény - valamennyi tárca, valamint a Tudományos Akadémia könyvtárainak vonatkozásában - rögzíti a könyvtárak létesítésének, szervezetének, működésének és megszüntetésének legáltalánosabb alapelveit, anélkül azonban, hogy ellentmondana egyes könyvtártípusok és hálózatok /pl. egyetemi, akadémiai, kutatóintézeti, szakkönyvtári és iskolai könyvtárak/ korábbi törvényi szabályozásainak. /A szakszervezeti könyvtárak vonatkozásában a törvény érvényességét külön megállapodás szabályozza majd./

A területi közművelődési könyvtárakkal, mint az olvasómozgalom alapvető központjaival a törvény részletesebben foglalkozik.

As új törvény keretszerűen rendezi a könyvtárközi kapcsolatokat /könyvtárközi csere, gyűjtőköri megosztás, állományvédelem, együttműködés az információrendszerrel, állományhasználat, a bibliográfiai és könyvtári munkamódszerek tökéletesítése, a könyvtárak személyzeti ellátása, a képzés és továbbképzés/.

Végül külön intézkedik a nem állami könyvtári gyűjtemények hozzáférhetőségének, nyilvántartásának és védelmének biztosításáról.

A törvény az egységes, a rendelkezésre bocsátott eszközöket a legoptimálisabban hasznosító könyvtárpolitika elvére épül, de az államigazgatási és fenntartó szervek könyvtári felügyeletét és könyvtárfejlesztési kötelezettségeit decentralizáltan rendezi.

A kulturális és művészeti miniszter mindenekelőtt a könyvtárak összességére vonatkozó alapelveket dolgozza ki /az illetékes miniszterekkel egyetértésben/ és ellenőrzi azok megvalósítását, továbbá fő-

felügyeletet gyakorol a területi közművelődési könyvtárak és a Biblioteka Narodowa /Nemzeti Könyvtár/ felett, intézi a kötelespéldány-szolgáltatással és regisztrálással, valamint a nem állami könyvtárakkal kapcsolatos ügyeket. /E tevékenységében a Biblioteka Narodowa segíti, amely az állam központi könyvtára, s amelynek az ebből fakadó feladatain kívül egyéb fontos - pl. kutatási - feladatai is vannak./

A törvény körvonalazza az Országos Könyvtári Tanács feladatkörét és tagságának összetételét, létrehozását azonban külön jogszabályra bizza.

/Putala T./

123/68

025.1/436/

Üzemszervezési vizsgálódások az osztrák könyvtárakban. A bécsi Osztrák Könyvtárügyi Kutatóintézet tevékenységéből. /Betriebswissenschaftliche Untersuchungen in österreichischen Bibliotheken. Aus der Tätigkeit des Österreichischen Instituts für Bibliotheksforschung, Wien./ - MAYERHÖFER, J. = Zentralblatt für Bibliothekswesen, 82.k. 3.sz. 1968. p.129-140.

/A Zentralblatt für Bibliothekswesen szerkesztősége megjegyzi, hogy az osztrák üzemszervezési kutatások - jóllehet kritikátlanul nem lehet átvenni eredményeit - rendkívül figyelemreméltóak, és azok, akik a könyvtári munka racionalizálásával és gépesítésével foglalkoznak, jól hasznosíthatják./

A cikk szerzője, aki az Österreichisches Institut für Bibliotheksforschung /Osztrák Könyvtárügyi Kutatóintézet/ főtítkára, beszámol arról a jelenségről, hogy a tudományos nagykönyvtárakban az utóbbi években tapasztalható fellendülés egyik jelentős oka a könyvtári munka gépesítésében kereshető. A helyzetet azonban még nem tekintik e téren kielégítőnek, hiszen tagadhatatlan, hogy az olvasók benyomása az: a kisebb könyvtárakban jobban, gyorsabban szolgálják ki őket, mint a nagykönyvtárakban. A cikkben azt vizsgálja a szerző, hogy miért van ez így.

Az okokat nem lehet külső tényezőkben /szűk könyvtárápület, túrelmetlen olvasók stb./ keresni. Az a véleménye, hogy a nagykönyvtárak belső szervezettsége nem tartott lépést az állomány számszerű növekedésével, valamint az olvasók számának és munkatársak létszámának emelkedésével. A könyvtárak /a továbbiakban ez alatt tudományos nagykönyvtárakat értünk/ szolgáltatásainak gyenge hatékonyságát vizsgálva ajánlatosnak látszott az üzemszervezési tapasztalatokat segítségül hívni.

Az Österreichische Nationalbibliothek /Osztrák Nemzeti Könyvtár/ 1963 óta különböző intézményekkel lépett érintkezésbe, elsősorban a Technische Hochschule, Wien /Bécsi Műszaki Főiskola/ újabb alapított Institut für Betriebstechnik-jével /Üzemszervezési Intézet/. Nemcsak a kérdéseket vitatták meg, hanem konkretizálták a könyvtári kutatási feladatokat is, és a hallgatókból munkacsoportokat alakítottak.

tak ki, akik saját kiképzésükön belül meghatározott feladatokat kaptak a Nationalbibliothek-ban. "Bevetésük" alatt természetesen a Könyvtár munkatársai irányították és segítették őket.

Eddig a következő nagyobb vizsgálatokat végezték el:

- a könyvtári munkafolyamat /a könyv utja/;
- a kölcsönzés munkafolyamata;
- az egyes munkafolyamatok gyorsítása.

A későbbiekben a következő diplomamunkákat készítik el:

- elszámolási rendszer a könyvtárakban /könyvtári normarendszer/;
- a könyv átfutási ideje.

Ezekon kívül kisebb vizsgálatot is végeztek a könyvek raktári és terembeli elhelyezéséről, végül egy szakvéleményt állítottak össze a könyvtár üzemszervezési ellátottságáról /állapotáról/.

A hallgatói munkacsoportok kiválóan dolgoztak. Normaként a könyvtári munkafázisok jelenlegi tényleges állapota állt előttük, de alkalmuk nyílt arra, hogy saját elképzeléseiket mint tervezett állapotot fejtsék ki. Az természetes, hogy fejtegetéseikben nem mindenkor számoltak az adott realitásokkal.

Külön csoport vizsgálta az üzemrationalizálás kérdéseit. Ehhez további indítékot adott az Oktatásügyi Minisztérium mellett működő könyvtárügyi bizottság által kidolgozott terv /Az osztrák könyvtárak fejlesztési terve/. Ennek értelmében szükséges volt az osztrák felsőoktatási és diákkönyvtári munkateljesítmények hasonló szellemű felmérése is.

Mindezek a kezdeményezések vezettek végül 1966 márciusában az említett kutatóintézet megalapításához. Az intézet feladata lett a könyvtárügy, a dokumentáció és a tájékoztatásügy tudományos fejlesztésének előmozdítása, az osztrák feladatokhoz való alkalmazása, új módszerek kidolgozása, továbbfejlesztése és széles területen való alkalmazása. Az intézet első feladata volt a vonatkozó folyóiratcikkek bibliográfiájának dokumentációs célú felfektetése, később a könyvtári technikai újítások összegyűjtése, majd egy vezérfonal megszüvegezése a könyvtári szakvizsgák vonatkozásán, továbbá a könyvtári építkezések támogatása. Az üzemszervezési vizsgálatokat is az intézet támogatta.

A szerző a továbbiakban beszámol a különböző vizsgálatok eredményeiről.

Táblázatban közli azoknak a költségeknek kimutatását, amelyet a Nationalbibliothek 1964-ben állományfejlesztésre és kölcsönzésre fordított.

Ezután ismerteti a gépesített könyvraktározás elveit és gyakorlatát, amelyről az 1967-es 255.336 sz. osztrák szabvány intézkedik.

Az eljárás a következő: a könyveket egyenként kis fémtokba helyezik, így - hasonlóan a linotype-szedőgép betűmatricáihoz - egyenként le-hívhatók, illetve visszaszállíthatók helyükre.

Az automatizálás további, költségesebb, formája szerint a könyv-raktár egy nagy teremből állna, amelyet - a szélessége egyharmadát képező középfolyosót kivéve - könyvespolcokkal rendeznék be. Ezek a polcok egyenként elmozdíthatók lennének. /A berendezés sematikus rajza az 1. ábrán látható./ A raktárt egy a mennyezetről lenyúló futódaru szolgálja ki: az egy helyben ülő tisztviselő irányítaná a daru és a polcok mozgását úgy, hogy az a rekesz, amelyben a kívánt könyv található, elérhető távolságra jutna. Így, a könyvek külső jelzeteinek, az órjegy szerepének változatlanul hagyása mellett, a raktárosnak nem kellene gyalogolnia. Annál kevésbé, mert a könyvet a rekeszből kivéve, egy a helyiség meghatározott pontján felszerelt szállítószalagra tenné, amely a könyvet a kiadóhelyhez vinné.

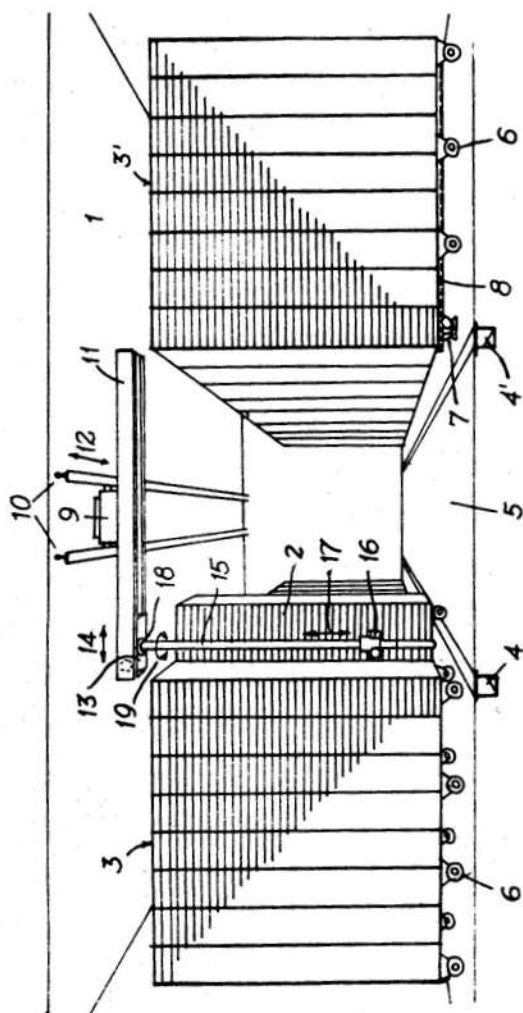
A szerző megjegyzi, hogy ez a raktározási rend elsősorban a nagy-tömegű, de kevésbé használt állomány esetében válik be, a gyakran kért könyvek esetében előnyösebb a szabadon megközelíthető kéziratár alkalmazása. A fent tárgyalt technikai újítások nagymértékben megkönnyítik a raktári beosztottak munkáját, a ráfordítás nem túl drága, a futódaru felszerelése a közbeeső raktári szint kiiktatásával megvalósítható. megjegyzi azonban, hogy a berendezés még sehol sem működik, megvalósítása csak a jövőben várható.

A könyvtári munkafázisok tagolásáról folytatott vizsgálat értékelésekor a szerző 12 csoportra osztja az osztrák könyvtárakban megvalósult munkarendet, majd felsorolja, hogy az egyes funkciók ellátására milyen képzettségű alkalmazottak állnak rendelkezésre. Ezek után összeveti az évi forgalmat a könyvtárosok és a kölcsönzők számával, és megállapítja, hogy az évenkénti átlagos forgalom 1000 kötet könyvtárosonként.

Beszámol a könyvfeldolgozás átfutási idejéről folytatott viták eredményeiről is. A főbb megállapítások a következők voltak:

1. Az egy könyvre fordított átlagos feldolgozási idő kevesebb, mint két óra. Figyelmeztet azonban arra, hogy ez csak átlag, amelyet az évi munkaidőnek és a feldolgozott könyvek számának hányadosaként kaptak.
2. Az átfutási idő a könyvek könyvtári beérkezésétől a raktári elhelyezésig erősen ingadozik: a kis könyvtárakban általánosságban 1 nap, nagykönyvtárakban viszont több hónap!
3. A várakozási idő két összetevője: várakozás a feldolgozásra, továbbszállítás a feldolgozás után.
4. Az átlagos átfutási idő két összetevője: a feldolgozó állomások és a feldolgozásra váró könyvek száma.

A továbbiakban figyelmeztet arra, hogy az átfutási idő kiszámításakor olyan szempontokra is ügyelni kell, mint: futószalag folyama-

1. ábra

A gépesített könyvraktár sematikus rajza

1	Raktárrés	7	Motor	12	A konzol működési iránya	16	Munkaállvány
2	Könyvállványok	8	Fogasléc	13	Futómacska	17	A munkaállvány működési iránya
3	Szerelő járat	9	Futómű	14	A futómacska működési iránya	18	Forgótárcsa
4	Polyosó	10	A menyeszetbe épített sínek	15	Szállító oszlop	19	A munkaállvány fordulási iránya
5	Állványkerekek	11	Konzol				

tossága, egy-egy munkatárs kiesése /betegség, szabadság stb./, szállítási eszközök megléte vagy hiánya, a feldolgozás nehézségei /nyelv, speciális munkaigények, komplikált sorozat stb./.

Az átfutási időt - a szerző véleménye szerint - csökkenteni lehetne a feldolgozási állomások számának csökkentésével is. Szerinte egyes munkafázisokat össze lehetne vonni, még annak árán is, hogy a könyvtári szervezés eddigi gyakorlatában ez törést jelentene. Figyelmeztet arra a tényre, hogy a könyvtári munka nem azonosítható az i-par futószalag-termeléséhez, mert a futószalag csak egyes darabokkal foglalkozik, azaz minden egyes munkadarabot a megmunkálás után azonnal más megmunkálásra adnak tovább. A szerző abban látja annak okát, hogy a kisebb könyvtárakban rövidebb az átfutási idő, hogy azokban semmiféle munkamegosztást nem vezetnek be, a beáramló könyvet a feldolgozó könyvtáros maga továbbítja. Népszerűbben így fogalmazza meg tételét: annál gyorsabb a könyvek útja, minél kevesebb ember foglalkozik velük. Tanulságul ezt írja a szerző: a könyvtárakban integrált munka szükséges, azaz olyan munka, amely nem töredezik egyes részekre, hanem nagyobb komplexumokban folyik. A munkamegosztás elve helyett a "kevesebb kéz" elvét vezetné be.

Azt javasolja, hogy a könyvtári feldolgozó munkában vegyék át és valósítsák meg a kisebb könyvtárak munkamódszerét. Ne tagoldják a könyvtár különböző megszokott szolgálati állomásokra /szerzeményezés, katalógizálás, osztályozás, katalóguscédula-sokszorosítás, kötészet stb./, hanem - különböző képzettségű munkatársakból munkacsoportok létesüljenek, amelyek egy helyiségben ülve mintegy kézzől-kézre adnák a könyvet, s így végeznék a feldolgozást. Az ellenőrző munkatárs pedig csoportról csoportra járva, revidálná a munkát. Ennek az lenne egyik nagy előnye, hogy a munkacsoport tagjai azonos könyvekkel foglalkozva, mélyebb ismereteket szereznének, elkerülhető lenne az átfedés, lerövidülne a szállítási út és idő, csökkenne a könyvek holt ideje, a várakozás stb. Ez az elképzelés a régebbi ún. "referens-elv"-et támasztja új életre. Nem mellékes, hogy a különböző végzettségű munkatársak együttes munkája révén a munka szelleme, a munkahely légköre is javulna.

Végezetül a szerző arról beszél, hogy az eddigi nagykönyvtári gyakorlatban a munkák zömét lehetőleg alacsonyan bérézett munkaerőkkel végeztették, mert ez felelt meg a munkamegosztás elvének /a munkafolyamatot különálló elemekre tördelték/. Elítéli az ilyenféle üzleties szellemet és méltatlannak találja a könyvtárakhoz.

/Végh F./

124/68

025.353:027.54/795/:681.39

Oregon állam könyvtára fényszedőgép segítségével kötetkatalógusokra tér át. /Oregon library converts to book catalog, via computerized phototypesetting./ = Information Retrieval and Library Automation, 3.k. 7.sz. 1967.dec. p.5.

A State Library of Oregon /Oregoni Állami Könyvtár/ karterkatalógusait kötetkatalógusokkal helyettesítette. A kötetkatalógusok

előállításához az IBM 360-as elektronikus adatfeldolgozó berendezést és a PHOTON 901-es fényszedőgépet vette igénybe. A computeres munkákat egy Los Angeles-i adatfeldolgozó vállalat; a fényszedési és nyomdai munkákat pedig egy New York-i nyomdaüzem végezte.

A kötetkatalógusok előállításának menete a következő szakaszokból állott:

1. a szövegtükör megtervezése, betűtipusok kiválasztása stb. A gépi feldolgozáshoz szükséges adatbeviteli forma kialakítása; a fényszedőgép műveleteihez vezérlőjelek megállapítása. A gépi programok elkészítése;

2. A címnyag gépkártyákba lyukasztása. Mintegy 190 000 címről 585 000 gépi lyukkártya készült. Ez volt a feldolgozandó anyagról készített bemenet az adatfeldolgozó berendezés számára;

3. a szövegfeldolgozás, amelynek során mágnesszalagokon létrehozták a szerzők szerinti, a címszavas és a tárgyszavas kötetkatalógusok szövegét. A mágnesszalagokon tárolt szöveget ellátták azokkal a vezérlőjelekkel, amelyek az automatikus fényszedőgép működését irányították, s a szöveg végső formai sajátosságait /többféle betűtípust tartalmazó szedés, sorkiegyenlítés, sorvégi szóelválasztás, két-hasábos tükrözés, lapszámozás stb./ eredményezték. A kötetkatalógusok szövegének összeállítása 600 órára vette igénybe a computert;

4. a nyomóformák szedésének előállítása automatikus fényszedőgéppel. A mágnesszalagokon létrehozott szöveget az automatikus fényszedőgép fényérzékeny filmre vitte át szemmel olvasható formában, illetve a filmen létrehozta a kötetkatalógusok szövegtükrét. A szövegnek a mágnesszalagokról való átvitele betűnként történt; egyik betűt a másik után alakította át a fényszedő-automata mágneses jelekről olvasható betűvé. A szedési műveletet a berendezés a több hasábos oldalak teljes szélességében végezte, s nem hasábokként. A filmen az oldalak végső formájukban és teljességükben jelentek meg. Nem volt szükség az oldalaknak hasábokból való összeállítására, s szöveg monitorozására;

5. a szokásos nyomdai munkák: a nyomóformák elkészítése a filmről, a nyomtatás és a kötés.

Az egész folyamat legérdekesebb berendezése a fényszedő automata. Négy készülékből áll. Az első leérinti a mágnesszalagról a jeleket, s azokat a vezérlőegységbe továbbítja. A vezérlőegység ellenőrzi a sorvégi elválasztást, a sorkiegyenlítést, a lapszámozás helyességét stb., majd átadja a jeleket a fényszedőkészüléknek. Ebben üvegtárcsa tartalmazza a szedéshez felhasználható teljes betű- és jelkészlet negatív képét. Adott pillanatban villanófény világítja át az éppen sorra kerülő betű képét, s azt fényérzékeny filmre vagy papírra vetíti. A szedést tartalmazó fényérzékeny anyag fényképészeti kidolgozását a negyedik készülék, egy folyamatos működésű automata végzi.

/Oross G./

125/68

028.8/075.5/

Könyvtári és tájékoztatási rövid tanfolyamok jegyzéke. /List of short courses in librarianship and information work./ = Aslib Proceedings, 20.k. 7.sz. 1968. p.292-297.

Az angol Aslib /Association of Special Libraries and Information Bureaux = Szakkönyvtárak és Tájékoztatási Irodák Szövetsége/ közzétette az 1968 szeptember és 1969 május között szervezésre kerülő könyvtári és tájékoztatási tanfolyamainak jegyzékét. A táblázat formában megjelent, száraz tényközlésnek tűnő adatok azonban többet árulnak el az Aslib oktatási tevékenységéről, mint azt egy jegyzék-szerű felsorolásról feltételezhetnénk. Tanulmányozása nem érdektelen a hazai tájékoztatási szakemberek képzése, elsősorban a sokat vitatott továbbképzés szempontjából. A táblázat két tanulmányos oszlopa a témák és az oktatásban érdekelték differenciált felfogása. Az angol felfogás szerint rövid, céltanfolyamokról van szó, nem kívánnak egy-szerre, mindent és mindenkinek oktatni.

Az 1968/1969-es oktatási évben 35 tanfolyamot rendeznek. Ebből a könyvtári és tájékoztatási munka technikájával és módszereivel 18, a műszaki-gazdasági tájékoztatás kérdéseivel 9, a társadalomtudományi dokumentációval 3, zenei könyvtárakkal 2, a mezőgazdasági, orvosi, biológiai tájékoztatás egyes kérdéseivel 1-1 tanfolyam foglalkozik.

A konkrét témákból álljon itt izelítőül néhány: koordinált indexelés, kivonatkészítés, osztályozás, információkeresés gépesítése, szabadalmi problémák, szakkönyvtárak ügyvitel, a biológiai irodalom felhasználása, az Electrical Engineering és az elektronika, bevezetés a vezetéstudományba, a tudományos irodalom és a guide-ok, rendszer-elemzés, szótárak, report-írás és előkészítése stb.

A differenciált témák differenciált hallgatóságot kívánnak. Ez nemcsak szakterületi /biológia, ipar, elektronika stb./ szétválasztását jelenti a résztvevőknek, hanem munkakörök, képzettségi szintek, sőt munkában töltött évek szerinti megoszlást is.

Az információ felhasználói között találjuk az egyetemi kutatókat, az iparvállalatok vezetőit, a kezdő tudományos munkatársakat, az egyetemek, főiskolák, akadémiák vezető szakembereit, az általános mérnököket stb.

Az egyes tanfolyamok időtartama 2-5 nap. A 35 tanfolyamon az oktatási napok összesített száma kb. 160. /Néhány tanfolyam időtartama még nem végleges./ A tanfolyamokat Londonon kívül még 8 városban szervezik.

Önkéntelenül felvetődik a kérdés, hogyan tudja az Aslib az oktatást hatékonyan végezni ilyen körülmények között? Ugy, hogy a képzés terén együttműködik az egyetemekkel, könyvtáros iskolákkal, könyvtárakkal /köztük a National Lending Library-vel /Országos Kölcsonzó Könyvtár/, sőt iparvállalatokkal is, és őket kéri fel az oktatás támogatására, előadásokra stb.

A tanfolyamok részvételi díja egyébként általában 5 font.

/Szepesváry T./

126/68

061.3:023.4:027.54/47-62/

A szocialista országok nemzeti és állami könyvtárigazgatóinak második tanácskozása Moszkvában. /Die zweite Arbeitstagung der Direktoren der National- und Staatsbibliotheken der sozialistischen Länder in Moskau./ - RÖTZSCH, H. = Zentralblatt für Bibliotheksweisen, 82.k. 3.sz. 1968. p.141-143.

Az 1967 májusában tartott varsói első tanácskozás záróközleménye hangsúlyozta, hogy a szocialista országok könyvtárügyében oly jelentős szerepet játszó nemzeti és állami könyvtárak vezetőinek találkozója nagyon hasznos volt, az együttműködés új formáját jelentette. Eppen ezért úgy határoztak, hogy újabb véleménycserét szerveznek. Ez a második találkozó 1967 december 1-2-án Moszkvában jött létre, melyet - a Lenin Könyvtár meghívására és rendezésében - egy reprezentatív szimpózium előzött meg /november 27-30./ a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulója tiszteletére. Ezen a szovjet államokból 600 könyvtáros vett részt, öregek, fiatalok, vezetők és beosztottak egyaránt. Az itt megtárgyalt kérdések a következők voltak: a szovjet könyvtári-bibliográfiai osztályozás, a bibliográfiák elmélete és gyakorlata, a gyermekkönyvtárak munkája, az olvasókkal való foglalkozás és egyéb szakkérdések.

Az ünnepélyes záróülésen a Szovjetunió kulturális miniszterhelyettese a következő előadást tartotta: A lenini terv a könyvtárügy szervezésére és a könyvtárügy kiépítésének eredményei a szovjethatalom 60 éve alatt.

A szocialista országok nemzeti és állami könyvtárainak jelenlévő igazgatói itt mondtak köszönetet a Szovjetunió baráti támogatásért.

Ezután nyílt meg a második tanácskozás. Ezen részt vettek a moszkvai Állami Lenin Könyvtár, a prágai Állami Könyvtár, a belgrádi, budapesti és varsói Nemzeti Könyvtár igazgatói, a szófiai és bukaresti Nemzeti Könyvtár igazgatónői, a mongol Nemzeti Könyvtár igazgatóhelyettese. A Német Demokratikus Köztársaságot H. KUNZE /Deutsche Staatsbibliothek, Berlin/ és H. RÖTZSCH /Deutsche Bücherei, Lipcse/ képviselte.

A varsói konferencia kérdésein túlmenően új kérdés-komplexumként tárgyalták a tudományos és műszaki tájékoztatás kérdéseit, figyelembe véve az egyes országokban kialakult nemzeti gyakorlatot.

Különös érdeklődésre tarthat számot az a megállapodás, amely a nemzetközi kiadványcsere ügyében született: tervbe vették, hogy a szerzeményezési és nemzetközi csere-osztályok vezetői részére 1968-ban nemzetközi szimpóziumot szerveznek, amelynek megrendezését Jugoszlávia vállalta. K. KALAJDZIEVA, a szófiai Nemzeti Könyvtár igazgatónője az 1968 szeptemberére Szófiában tervezett könyvtárépítési és

könyvrestaurátori tanácskozásról adott tájékoztatást. A résztvevők hangsúlyozták a személyi cserelátogatások fontosságát.

Megállapították a résztvevő igazgatók abban is, hogy a jövőben évenként rendezik meg a tanácskozásokat.

Befejezéstül I.P. KONDAKOV, a Lenin Könyvtár igazgatója utalt arra, hogy 1970-ben Lenin születésének 100. évfordulója alkalmából a Szovjetunió ismét nagy konferenciát rendez a könyvtárosok részére, amelyre külföldi vendégeket is meghív.

/Végh F./

127/68

061.66/73/TNAC:021/73/

Az amerikai Országos Könyvtári Tanácsadó Bizottság. /The National Advisory Commission./ - BURNS, R.K. = Library Journal, 93.k. 9.sz. 1968.máj.1. p.1859-1864.

Az Egyesült Államokban az egyes bizottságok egyre nagyobb szerepet játszanak a kormány munkájában. Az utóbbi évtizedekben pedig tevékenységük jellegében is lényeges változás történt, szakterületük jövő fejlődését kutatják. A kormánzatnak segítséget nyújtó bizottságok különböző típusokra oszthatók; vannak tanácsadó, értékelő, politikai, ténymegállapító bizottságok. A Fehér Ház mellett működő National Advisory Commission on Libraries /Országos Könyvtári Tanácsadó Bizottság/ hosszú időn keresztül pusztán tanácsadó testület volt. Éveken át tartó fejlődési folyamat eredményeképpen jött létre az a ténymegállapító és helyzetfelmérő munkabizottság, amely céljaul országos könyvtári felmérést tűzött ki.

1958-ban a President's Science Advisory Committee /az Elnök Tudományos Tanácsadó Bizottsága/ beszámolót terjesztett elő, amelyben - többek között - a tudósok, kutatók információval való elárasztásáról és a kutatók információs igényeinek kielégítésére szolgáló eszközök fogyatékoságairól esett szó. KENNEDY elnök ösztönzésére 1962-ben jelentős lépés történt az ország könyvtári helyzetének felmérésére szolgáló munkabizottság életrehozásának útján. BRYANT, a Harvard University Library /Harvardi Egyetemi Könyvtár/ igazgatóhelyettese, memorandumot terjesztett elő a következő címmel: Mit tesz a Library of Congress a kormányzat és a nemzet érdekében, illetve mit kellene tennie? A memorandum nemcsak a Library of Congress /Kongresszusi Könyvtár/ és a hozzátartozó szervek programját elemzi, de koncepciót is kidolgoz a szövetségi könyvtári program végrehajtására. Az elnök halála egy időre megszakította az előrehaladás folyamatát, de 1966 márciusában az ALA /American Library Association = Amerikai Könyvtári Szövetség/ chicagói értekezletén, majd pár hónappal később a COSATI /Commission on Scientific and Technical Information = Tudományos és Műszaki Tájékoztatásügyi Bizottság/ igazgatójának, KNOX-nak a javaslatában ismételten felvetődött a könyvtári szolgáltatások országos felmérésével foglalkozó munkabizottság létrehozásának szükségessége. 1966 szeptemberében elnöki rendelettel a National Advisory Commission feladatot kapott az országos felmérésre. A rendelet értel-

mében e Bizottságnak a következő feladatai lesznek:

a/ meg kell vizsgálnia a könyvtáraknak, mint ismeretterjesztő központoknak és mint az ország gyorsan növekvő információs rendszere láncszemeinek a szerepét;

b/ értékelnie kell a könyvtárak maximális hatékonyságának biztosítására szolgáló irányelveket, magánerejű és állami programokat, továbbá a jelenlegi gyakorlatot;

c/ javaslatokat kell kidolgoznia a hatékony könyvtári hálózat kiépítésére, illetve e javaslatokat magán- és kormánysszervek elé kell terjesztenie. A feladatok végrehajtása érdekében a Bizottságnak gondoskodnia kellett arról, hogy az érintett szakmák, intézmények, személyek közvetlenül bekapcsolódjanak a bizottság munkájába; lehetővé kellett tennie, hogy a szövetségi könyvtárpolitika kialakításában a szakemberek minél teljesebben résztvegyenek stb.

Az elnöki rendeletet követő esztendő lázas tevékenységgel telt el. A Bizottság felhívással fordult a gyakorló könyvtárosokhoz: tegyék közzé észrevételeiket és javaslataikat a Library Journal hasábjain. Sok jó elgondolás született. A publikációk elemezték a könyvtár típusokat, a szakma adminisztratív és gazdasági vonatkozásait, a könyvtárakat és könyvtári munkaköröket befolyásoló nehézségeket, a nemzetközi kapcsolatokat, a könyvtárak használatát, a munkaerő problémát, a különböző szintű törvényhozó szervek tevékenységének idevágó sajátosságait stb. Az 1967-es év folyamán Alaszkától New Orleansig mindenütt megrendezték azokat a konferenciákat, amelyeknek feladata az elhangzott észrevételek értékelése volt. Ezt követően a Bizottság előterjesztette összefoglaló beszámolóját.

A Bizottság a könyvtáraknak nyújtott szövetségi támogatás kérdését figyelmének középpontjába helyezte. A beszámoló szerint jelenleg ez a támogatás túlságosan szétszóródik és a koordinálás elégtelen. Nyilvánvaló, hogy a kormánynak a könyvtári szolgáltatásokban való részvételét fokozni kell, de ennek elsősorban átfogó programok kidolgozásában kell jelentkeznie. A könyvtár típusok feladatai és erőforrásai zavaró képet mutatnak, sok a felesleges párhuzamosság. Sem regionális, sem államközi szinten nem folyik tervezőmunka. Nincs elégséges szakképzett munkaerő és késlekedik a műszaki vívmányok könyvtári alkalmazása. A könyvtárosképzés nem támaszkodik a könyvtári gyakorlat tényleges szükségleteire, s nem foglalkozik eléggé az új kutatási területekkel.

A beszámoló az Egyesült Államok könyvtári problémáinak előtérbe kerülése folytán elhanyagolta a szakma nemzetközi vonatkozásainak áttekintését. A beszámolót ezideig még nem publikálták, s így a könyvtáros társadalom a behatóbb tanulmányozással még várakozni kényszerül.

/Ungvári Gy./

128/68

330.115:001.815

Ökonometriai tudományos tájékoztatás. /Science info project in econometrics./ = Scientific Information Notes, 10.k. 2.sz. 1968.ápr.-máj. p.2.

Az amerikai Econometric Society /Ökonometriai Társaság/ és az International Association for Research in Income and Wealth /Jövedelem- és Vagyonkutatás Nemzetközi Egyesülete/ együttesen dolgoznak egy tervén, amelynek keretében a biográfiai és bibliográfiai indexek gépi előállításának módszereit óhajtják kifejleszteni. A terv eredményes teljesítésétől azt remélik, hogy megoldja a kérdést, miként kell szakterületük speciális információit gépi eljárással feldolgozni. Az eredmények a gazdaságtudomány számára kialakítandó információs rendszer alapjait képezhetik.

A terv célja: a biográfiai és bibliográfiai információk indexelésének és visszakeresésének automatizálása az ökonometriai tudományos tájékoztatás részére. Az említett intézmények közösen tervezik a munkálatokat, végzik a szervezést, készítik a gépi programokat. Begyűjtik, rendszerezik és tárolják a feldolgozandó adatokat, azaz azokból adatbankot létesítenek. A rendelkezésre álló adatfeldolgozó berendezést maximálisan hasznosítják az Econometric Society munkájának automatizálására. Arra törekcsenek, hogy rendszerük a legteljesebb mértékben kompatibilis legyen a gazdasági adatokat szolgáltató információforrásokkal. Tovább fejlesztik a két intézmény által közösen előállított indexet. Alkalmasan adaptálva átveszik a Yale University Library /Yale Egyetem Könyvtára/ gépesítési tervének megfelelő részleteit.

Az együttműködésben kivitelezett tervből származó operatív lehetőségek a továbbiak folyamán odáig fejleszthetők, hogy azokból majd kialakítható a gazdaságtudomány információs rendszere. A tervnek egyes eredményei már is mutatkoznak. A legközvetlenebb és legkonkrétabb az, hogy egyrészt a szakirodalomfeldolgozás sokkal átfogóbban fedi a szakterületet, másrészt csökkennek a kurrens publikációk indexelésének költségei.

A terv munkálatainak lefolytatásához a két intézmény 19 000 dollár juttatást kapott a National Science Foundation-tól /Nemzeti Tudományos Alapítvány/. A terv felelősei: Richard RUGGLES és Nancy D. RUGGLES.

/Orosz G./

129/68

620.193.91:681.327.64

Géppel olvasható adatok tárolásának kérdése. /Storing machine readable records./ = Information Retrieval and Library Automation, 3.k. 8.sz. 1968.jan. p.5-6.

Az adatfeldolgozó berendezéseknek a tájékoztatási munkába való bevonása felveti a gépi közegeken tárolt információ mennyiség huzamos

idejű tárolásának kérdését. Az adatoknak olyan formában történő archiválása, amely biztosítja a computerok részére a mindenkori követlen beolvashatóság lehetőségét, a tároló közeg megbízhatóságának és maradáóságának függvénye.

Az Office of Standard Reference Data /Szabványosított Referenzadatok Hivatala/ adatállományának feldolgozását, kiadványainak összeállítását computerrel végzi; a szedési munkákhoz pedig computerrel vezérelt fényzedőgépet használ. Mivel kiadványai rendszerint a már korábban publikált anyag bővített, módosított változatát tartalmazzák, a gépi közegen való hosszas adattárolás kérdése közelről érinti a Hivatalt.

Az elektronikus adatfeldolgozó berendezések által leérzékeltető általánosan használatos gépi közegek a lyukkártya, a lyukszalag és a mágnesszalag. Ezek közül a mágnesszalag a legjelentősebb, mert adattárolása a legkompaktabb, kezelése könnyű, viszonylag olcsó, s szinte valamennyi computer-típusnál alkalmazzák. Sajnos, a mágnesszalagnak előnytelen sajátosságai is vannak. Huzamos tárolás esetén a feltekercselt szalagnak egymással érintkező részein bekövetkezhet a mágneses jelek átmásolódása az egyik szalagfelületről a másikra. Ilyenkor a szalag eredeti jelei közé idegen jelek keverednek, s ennek következtében a szalagra felvitt bejelölések megváltoznak. Ez, gyakorlatilag, a szalagon tárolt információ megsemmisülését jelenti. Az átmásolódás 15-18 hónapi állás után rendszerint bekövetkezik.

A mágnesszalagok másik hátránya, hogy a szalagegységeknek, a szalag meghajtó-, író- és olvasókészülékeinek rendkívül gyors fejlődése következtében a korábban, bizonyos típusú készülékekkel előállított mágnesszalag-felvételek az újabban beszerzett készülékekkel nem egyszer feldolgozhatatlanná válnak.

E hátrányok elhárítására a computeripar különféle megoldásokat igyekezett kidolgozni, de ezek nem bizonyultak teljességgel kielégítőnek.

Az átmásolódás folytán bekövetkező információ-megsemmisülés megakadályozásának több módja van. A védekezés legelemibb módszere, hogy a huzamosan tárolt szalagokat évente legalább egyszer letekercselik, majd utána újra visszatekercselik. Ennél sokkal hatékonyabb információmegőrzést biztosít, ha évente átvizsgálják az információállományt a korábbi szalagokról új szalagokra.

Kiseb adatállományok esetén lyukszalagon - lyukasított papír vagy mylar szalagon - oldható meg tetszés szerinti huzamos időre a maradáóság kérdése. Egy 2400 láb /730 m/ hosszúságú mágnesszalagra közepes sűrűségű /a szalag kb. 2,5 cm-es darabján 500 jel/ bejelöléssel felvitt adatmennyiség részére mintegy 20 tekercs 700 láb /213 m/ hosszúságú lyukszalag szükséges. A lyukszalagtekercsek alkalmazásához azonban megfelelő készülékek is szükségesek; tetemes mennyiségű lyukszalagtekercs szakosított kezelése pedig jól szervezett nyilvántartást igényel.

A lyukkártyák az adattárolás maradandóságának biztosítása szempontjából elvileg egyenértékűek a lyukszalaggal. A gyakorlatban azonban hátrányaik is vannak. Ezek: a sokkal nagyobb fizikai volumen; ezenkívül a gyűjtemény teljességének és belső rendjének megőrzése több gondot, munkát igényel, mert a kártyalapok könnyen keveredhetnek, illetve elveszhetnek.

Ezeknél jobb megoldás kifejlesztésén most dolgoznak. Ez abban áll, hogy a mágnesszalagra mágnesezett bejelöléseket monokromatikus lézerekkel filmre fényképezik. A film tároló képessége kb. meg egyezik a közepes sűrűségű bejelölésű mágnesszalagével. A filmről a röntgenfény jeleket ugyancsak lézerek segítségével lehet elektromos impulzusokká alakítani, s computerbe beolvasni. Ezzel a film bevonul a computerek memóriái közé. Read-only memory-nak /csak leolvasható memóriának/ nevezik, ami arra utal, hogy míg a mágnesszalagról az adatfelvétel letörölhető, s utána arra új adatok írhatók, addig a filmen lévő adatfelvétel csak leolvasható, azt letörölni és helyére mást felvinni nem lehet.

Az adatok maradandó tárolásának kérdésében jelentős előrehaladás áll be, ha a lézerekkel fényképező és leolvasó készülékeket piacra hozzák, s azok elfogadható áron beszerezhetővé válnak.

/Orosz G./

130/68

681.327.02/083.74//73/

Adatok formái az információcsere-hálózatok részére. /Data formats in storage networks./ = Information Retrieval and Library Automation, 3.k. 7.sz. 1967.dec. p.3.

A National Bureau of Standards /Országos Szabványügyi Hivatal/ az automatikus adatfeldolgozás újabb szabványainak elkészítését kezdte meg.

A computerekkel végzett automatikus adatfeldolgozás fejlődésének újabb szakaszához érkezett. A computerek üzeme eddig helyhez kötött volt. A feldolgozandó adatoknak a gépbe való betáplálása, valamint az eredményeknek a géptől való átvétele a gép helyszínén történt. Új helyzetet teremtett azonban a computerekhez távközlési úton csatlakoztatható adatállomások kifejlesztése. Ezek révén a computerhez, mint központi berendezéshez a távolban lévő felhasználóknak egész hálózata csatlakozhat. A hálózathoz tartozó felhasználók a távolból közvetlenül a computerbe juttathatják a feldolgozandó információkat, illetve vehetik át attól a feldolgozás eredményét. Így jöttek létre az ún. információcsere-hálózatok, amelyekben a központi computer és a felhasználók állomásai között az információk automatikusan áramlanak. A fejlődésnek ezt a fokozatát akarja szabályozni a National Bureau of Standards új terve, amelynek keretében az automatikus információcsere lebonyolításához szükséges szabványokat akarják kidolgozni. Két szabványtervezet munkálatai vannak folyamatban. Az egyik a távoli felhasználók vezérlési eljárásaira és hozzáférési

módszereire, a másik pedig a szöveges és számjegyes adatok formátumaira vonatkozik. A szabványokkal kapcsolatban olyan elveket akarnak kialakítani, amelyek a szabványosítással nem akarják kizárni annak lehetőségét, hogy egyes hálózatok fenntarthassák saját különleges eljárásait, formáit, amennyiben azok megmaradása indokolt.

A szabványosítandó szakterület három kérdés-komplexumot ölel fel:

a computerekhez távolból való hozzáférésnek, a computerek távvezérlésének azok az eljárásai, amelyeknél a hozzáférés, illetve távvezérlés írógép-billentyűzettel rendelkező készülékek /pl. táv gépiró/ segítségével történik;

a szöveges és számjegyes adattartalom ábrázolásának módszerei, formái;

a computerekkel való távkapcsolat, illetve távolból folyó adatcsere automatikus lebonyolításának módszerei.

Mivel mind a magántulajdonban lévő, mind a kormányzati információcsere-hálózatok gyors ütemben létesülnek, a szabványok kidolgozása sürgőssé vált.

/Orosz G./

131/68

744.5:778.1

Rajzmásolás egy tervezőintézet gyakorlatában. /Fotoplanografie v praxi projekčního ústavu./ - MORAVEC, Z. - Metodika a technika informací, 10.k. 1-2.sz. 1968. p.40-42.

Tervezőintézetekben igen fontos az általában nagy méretű táblázatok, rajzok diagramok kicsinyítésének, illetve kicsinyített méretben való sokszorosításának megoldása. A fényképezési eljárás igen drága. Az egyik csehszlovák tervezőintézetben olyan - olcsóbb - módszerrel kísérleteztek ki, amely a fotografikus eljárással való kicsinyítést és a fénynyomó eljárással való sokszorosítást egyesíti.

A lemezre vagy tekercsfilme vett rajzot érzékeny, a röntgenfelvételekhez hasonló celluloid-anyagra hívják elő A/4-es formátumban, amely matricának tekinthető és fénynyomó eljárással sokszorosítható. Ajánlatos, hogy az áttetsző fotopozitívet az emulziós oldalon ozalid papírral fedjük le, nehogy az átvilágítás közben a rajz egyes vonalai a paralaxis következtében elhalványuljanak. Így a felvételt a karcolás lehetőségétől is meg lehet védeni. A sokszorosítás közben - a tükrömásolatokat elkerülendő - ügyelni kell a helyes behelyezésre. Célszerű az A/4-es tükrő megfelelő jelölése is, ami a vágást könnyíti meg.

Ezt az eljárást a saját rajzok kicsinyített kópiáinak elkészítéséhez, olcsó sokszorosításához, valamint a szakirodalomban, prospektusokban stb. található ábrák reprodukálásához használják.

Az eljárás hátránya, hogy a rajzon nem szerepelhet 5 mm-nél kisebb írás és kb. 3,5-esnél vékonyabb kihúzó tollal rajzolt vonal. Természetesen nem kelhet versenyre a korszerű reprográfiai eszközök teljesítményével és alkalmasságával, de ilyenek hiányában hatékony segítséget jelent.

/Putala T./

132/68

778.148 MEC

Univerzális olvasó-nagyító készülék. /The MEC "Universal" reader/exposer unit./ = Microdoc, 7.k. 2.sz. 1968. p.45-46.

MEC Universal néven új angol olvasókészülék került forgalomba. Elsősorban a 35 mm-es film változataihoz készült, de egyéb formátumú mikrofelvételekhez is át lehet alakítani /16 mm és 70 mm/. A készülék átlagosnál nagyobb vetítőfelülete révén /45 x 60 cm/ alkalmas műszaki rajzok és hírlapok mikrofilmjének olvasására is. 75 mm gyújtótávolságú objektívje 14,5-szörös nagyítású. A készüléket olvasó-nagyító berendezés megjelöléssel hozták forgalomba, mivel azzal olvasás közben nagyításokat lehet készíteni. A megvilágított papírok kétférfős gyors eljárással dolgozhatók ki. A készülék méretei: 64 x 61 x 80 cm. Súlya 24,5 kg. Ára 125 vagy 150 £. Az olcsóbb változat filmes kártyák használatára, a drágább könyvtári célra alkalmas.

/Tócs L./

— S —
S